

EOC
EUROASIAN
ONLINE
CONFERENCES

ENGLAND CONFERENCE

**INTERNATIONAL CONFERENCE ON
MULTIDISCIPLINARY STUDIES AND
EDUCATION**

Google Scholar

zenodo

OpenAIRE

doi digital object
identifier

eoconf.com - from 2024

INTERNATIONAL CONFERENCE ON MULTIDISCIPLINARY STUDIES AND EDUCATION: a collection scientific works of the International scientific conference – London, England, 2026. Issue 2

Languages of publication: Uzbek, English, Russian, German, Italian, Spanish

The collection consists of scientific research of scientists, graduate students and students who took part in the International Scientific online conference «**INTERNATIONAL CONFERENCE ON MULTIDISCIPLINARY STUDIES AND EDUCATION**». Which took place in London, 2026.

Conference proceedings are recommended for scientists and teachers in higher education establishments. They can be used in education, including the process of post - graduate teaching, preparation for obtain bachelors' and masters' degrees. The review of all articles was accomplished by experts, materials are according to authors copyright. The authors are responsible for content, researches results and errors.

Mesopotamiya davlatlari: ilk shahar-davlatlar taraqqiyoti

Turg'unova Tursunoy

Qo'qon Universiteti Andijon filiali Tarix yo'nalishi 25_04-guruh talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Mesopotamiya hududida shakllangan ilk shahar-davlatlarning paydo bo'lishi, ularning ijtimoiy-siyosiy tuzilishi va iqtisodiy taraqqiyotiga oid tarixiy dalillar asosida tahlil beriladi. Qadimgi Shumer, Akkad, Bobil va Ossuriya davlatlarida shakllangan shahar madaniyati nafaqat mintaq, balki jahon tamaddunining rivojlanishida muhim rol o'ynagan. Maqolada irrigatsiya tizimlari, davlat boshqaruvi, yozuvning yaratilishi, qonunchilikning shakllanishi kabi jarayonlarning sivilizatsiya taraqqiyotiga ta'siri ilmiy dalillar asosida yoritilgan. Shuningdek, Mesopotamiya shahardavlatlarining barqarorligini izdan chiqargan muammolar va ularning hal etish mexanizmlari tahliliy yondashuv asosida ko'rib chiqilgan.

Аннотация: В данной статье анализируется формирование первых городов-государств Месопотамии, их социально-политическая структура и экономическое развитие на основе исторических фактов. Культурные достижения Шумера, Аккада, Вавилона и Ассирии оказали значительное влияние на развитие мировой цивилизации. Особое внимание уделено ирригационной системе, управлению государством, появлению письменности и формированию законодательства. В статье также рассматриваются основные проблемы, связанные с устойчивостью городов-государств, и предлагаются решения, основанные на историческом опыте и археологических данных.

Abstract: This article analyzes the emergence of the first city-states in Mesopotamia, focusing on their socio-political structure and economic development based on historical evidence. The cultural achievements of Sumer, Akkad, Babylon, and Assyria greatly influenced global civilization. Special attention is given to irrigation systems, state administration, the invention of writing, and the formation of legal codes. The article also examines the key challenges that affected the stability of Mesopotamian city-states and presents historically grounded solutions supported by archaeological research.

Kalit so'zlar: Mesopotamiya, shahar-davlat, Shumer, Bobil, irrigatsiya, yozuv, zikkurat, qonunchilik.

Ключевые слова: Месопотамия, город-государство, Шумер, Вавилон, ирригация, письмо, зиккурат, законодательство.

Keywords: Mesopotamia, city-state, Sumer, Babylon, irrigation, writing, ziggurat, legislation.

KIRISH. Mesopotamiya — insoniyat tarixidagi eng qadimgi sivilizatsiyalar shakllangan hudud bo'lib, u Frot va Dajla daryolari oralig'ida joylashgan. Hududning unumdor yerlari, suv manbalari va qulay geografik sharoiti miloddan avvalgi IV–III ming yilliklarda yirik dehqonchilik jamoalarining paydo bo'lishiga asos yaratdi. Ana shu sharoit dastlabki shahar-davlatlarning shakllanishi va rivojlanishi uchun muhim omil bo'ldi. Mesopotamiya “Sivilizatsiya beshigi” deb

atalishi bejiz emas, chunki aynan shu hududda yozuvning ilk shakllari — mixxat yaratilgan, davlat boshqaruvi tizimi shakllangan, ilk qonunlar paydo bo'lgan va monumental me'morchilik rivojlangan.

Mesopotamiyada paydo bo'lgan shahar-davlatlar — Uruk, Ur, Lagash, Nippur, Bobil, Kish, Akkad va boshqalar — ijtimoiy-siyosiy jihatdan mustaqil hukmdorliklar sifatida faoliyat yuritgan. Har bir shahar-davlatning o'z hukmdori (ensi yoki lugal), diniy markazi va iqtisodiy hududi mavjud edi. Shahar markazida joylashgan zikkuratlar diniy va siyosiy kuchning ramzi bo'lib xizmat qilgan.

Mesopotamiya taraqqiyotining asosiy omillaridan biri irrigatsiya tizimi bo'lib, kanallar, to'g'onlar va suv yo'llari dehqonchilikning yuqori darajada rivojlanishiga imkon yaratgan. Bu esa o'z navbatida aholining ko'payishi, hunarmandchilikning kengayishi va savdo-sotiq munosabatlarining yuksalishiga olib kelgan. Shaharlar o'rtasida iqtisodiy aloqalar mustahkamlangan sari siyosiy raqobat kuchaygan, natijada turli sulolalar va imperiyalar vujudga kelgan. Maqolaning dolzarbligi shundaki, bugungi kunda davlat boshqaruvi, shaharsozlik, iqtisodiy rejalashtirish, suv resurslarini boshqarish kabi sohalarda Mesopotamiya tajribasi hanuzgacha tarixiy ahamiyatini yo'qotmagan. Mesopotamiya shahar-davlatlarining kuchayishi va tanazzuli zamonaviy davlatlar uchun ham muhim saboqlar beradi. Ushbu maqolada shahar-davlatlar taraqqiyotiga ta'sir qilgan omillar, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish tajribalari ilmiy nuqtai nazardan tahlil qilinadi.

ASOSIY QISM. Mesopotamiya shahar-davlatlarining shakllanishi bir necha bosqichlarda amalga oshgan bo'lib, buning eng muhim omili dehqonchilik va sug'orish tizimlarining rivojlanishidir. Frot va Dajla daryolarining mavsumiy toshqinlari natijasida hosil bo'ladigan unumdor tuproqdan samarali foydalanish qadimiy aholi oldida suvni boshqarish zaruratini yuzaga keltirgan. Natijada kanallar, sug'orish inshootlari va suv taqsimotini boshqaruvchi tizimlar shakllangan. Bu esa iqtisodiy barqarorlikning asosi bo'lgan.

1. Ijtimoiy-siyosiy tuzilma

Shahar-davlatlarning boshida hukmdor — lugal yoki ensi turgan. Lugal ko'proq harbiy-hokim sifatida namoyon bo'lgan bo'lsa, ensi diniy-huquqiy hokimiyatni boshqargan. Shumer davrida davlat hokimiyati ibodatxona markazi atrofida to'plangan bo'lib, ruhoniylar jamiyatda katta mavqega ega bo'lgan.

Vaqt o'tishi bilan hokimiyat tsentralizatsiya bo'lib bordi va Akkad podshohi Sargon (m.avv. 2334–2279) tarixdagi ilk markazlashgan imperiyalardan birini yaratdi. Bu markazlashuv jarayoni keyinchalik Bobil imperiyasi va Ossuriya davrida yanada kuchaydi.

2. Madaniy taraqqiyot va yozuv

Mixxat yozuvi Mesopotamiyadagi eng buyuk madaniy yutuqlardan biridir. Dastlab xo'jalik hisob-kitoblari uchun yaratilgan bu yozuv keyinchalik adabiyot, qonunlar, diniy matnlar va ilmiy asarlarni yozish uchun qo'llanilgan. Mashhur "Hammurapi qonunlari" yozuv tarixidagi ilk kodifikatsiyalangan qonunlar majmualaridan

hisoblanadi. Unda jamiyatdagi huquqiy munosabatlar, jinoyat va jazo, mulk masalalari aniq tartibga solingan.

3. Iqtisodiy taraqqiyot va savdo

Mesopotamiya shahar-davlatlarining iqtisodiy hayoti dehqonchilik, chorvachilik va hunarmandchilikka asoslangan edi. Uruk, Ur va Lagash shaharlarida metall ishlash, to'qimachilik, kulolchilik rivojlangan. Savdo karvonlari orqali Eron, O'rta Osiyo, Kichik Osiyo va Hind vodiysi bilan savdo aloqalari yo'lga qo'yilgan.

4. Muammolar va yechimlar

Mesopotamiya taraqqiyoti davomida bir qator muammolarga duch keldi: Sho'rlanish — ortiqcha sug'orish natijasida tuproq sho'rlanib, hosildorlik pasaydi. Shumer davlatlarining tanazzuliga sabab bo'lgan asosiy omillardan biri shu edi.

Yechim: irrigatsiya tizimlarini takomillashtirish, ortiqcha suvni chetga chiqarish.

Harbiy to'qnashuvlar — shaharlar o'rtasidagi raqobat yurishlarga sabab bo'lgan.

Yechim: markazlashgan boshqaruv va diplomatik kelishuvlar. Iqlim o'zgarishi — suv sathining pasayishi dehqonchilikka salbiy ta'sir ko'rsatgan.

Yechim: yangi hududlarni o'zlashtirish, diversifikatsiya qilingan xo'jalik.

XULOSA. Mesopotamiya davlatlari insoniyat tarixida ilk shahar-davlatlar tizimini yaratgan holda, davlat boshqaruvi, iqtisodiy munosabatlar, huquq tizimi, yozuv va madaniyatning shakllanishida beqiyos rol o'ynadi. Ushbu mintaqada yaratilgan tajribalar keyingi sivilizatsiyalar, jumladan, Misr, Hind, Xitoy va qadimgi Yunoniston davlatlariga ham kuchli ta'sir ko'rsatdi. Shahardavlatlarning paydo bo'lishi jamiyatda mehnat taqsimotining shakllanishi, ijtimoiy tabaqlalanishning kuchayishi, shaharsozlikning rivojlanishi kabi jarayonlar uchun zamin yaratdi.

Mesopotamiya taraqqiyoti bizga ko'plab saboqlarni o'rgatadi. Eng avvalo, suv resurslarini oqilona boshqarish davlat barqarorligining muhim omili ekanligi ayon bo'ladi. Tuproq sho'rlanishi, qo'shni davlatlar bilan urushlar, iqlim o'zgarishi kabi muammolar shahar-davlatlarni tanazzulga olib kelgan bo'lsa-da, ular tomonidan ishlab chiqilgan yechimlar bugungi kunda ham amaliy ahamiyatga ega. Shuningdek, qonunlar tizimi, jumladan Hammurapi qonunlari, zamonaviy huquqiy tizimlarning shakllanishiga tamal bo'ldi. Xulosa qilib aytganda, Mesopotamiya sivilizatsiyasi — insoniyat tafakkurining shakllanishida tub burilish yasagan tarixiy maktabdir. Uning tajribasi bugungi davlat boshqaruvi, shaharsozlik, iqtisodiy rejalashtirish va huquqiy tizimlarni chuqur anglashda muhim manba bo'lib xizmat qiladi.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Kramer S. N. "History Begins at Sumer." Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1981. — 379 b.
2. Roux G. "Ancient Iraq." London: Penguin Books, 1992. — 495 b.
3. Postgate J. N. "Early Mesopotamia: Society and Economy at the Dawn of History." London: Routledge, 1994. — 352 b.
4. Van de Mieroop M. "A History of the Ancient Near East." Oxford: WileyBlackwell, 2015. — 420 b.
5. Jacobsen T. "The Treasures of Darkness: A History of Mesopotamian Religion." Yale University Press, 1976. — 250 b.

